

ANNA DRABAREK
UMCS w Lublinie

STANISŁAW JEDYNAK

I. DZIEŁA. A.. Ksi ki. Pełna bibliografia prac Stanisława Jedynaka (do połowy 2001 roku) obejmuje około 520 pozycji, w tym 15 ksi ek. Spóród najwa niejszych mo na wymieni :

Etyka staro ytnego Wschodu. Warszawa 1972; *Hume.* Warszawa 1974; *Etyka polska w latach 1863-1918.* Warszawa 1977; *Z historii i teorii etyki.* Warszawa 1983; *Bogowie, władcy i zwykli ludzie. Z historii my li społecznej staro ytnego Wschodu i Grecji.* Warszawa 1986; *Filozojia moralno ci.* Warszawa 1987; *Etyka w Polsce. Słownik pisarzy.* Wrocław 1986; *Warto ci: etyka i estetyka.* Antologia tekstów filozoficznych. Wrocław 1991; *Ex oriente lux. Szkice filozoficzno-antropologiczne dla miło ników kultur Wschodu.* Lublin 1995; *Człowiek, społecze stwo, moralno . Szkice o etyce polskiej.* Lublin 1996; *Destruam et aedificabo: studia z filozofii i my li społecznej Zachodu.* Lublin 1998.

B. Wa niejsze artykuły. *Bł d naturalistyczny.* „Etyka” 1967, nr 2; *Naturalizm metaetyczny a marksizm.* „Etyka” 1968, nr 3; *Wyst pienie polemiczne do referatu doc. Pawłowskiej na Ogólnopolskim Zje dzie Etyków.* „Etyka” 1969, nr 4; *Mielimy metaetyki.* „Studia Filozoficzne” 1970, nr 3; *Etyka w U SA w latach 1945-1969.* „Studia Filozoficzne” 1970, nr 4-5; *Od Rigwedy do Upanisad (Pomysły filozoficzno-etyczne Wed).* „Studia Filozoficzne” 1970, nr 6;

Z nauk moralnych staro ytnego Egiptu. „Etyka” 1971, nr 8; *Emotywiizm a krytyka naturalizmu.* „Studia Filozoficzne” 1971, nr 3; *On Humanism Before Protagoras (Delphic Circle).* „Studia Filozoficzne” 1971, nr 5; *System etyczny Adama Smitha.* „Studia Filozoficzne” 1971, nr 5; *Aksjologia Bert-randa Russella.* „Studia Filozoficzne” 1972, nr 5; *Współczesna filozojia szwedzka.* „Studia filozoficzne” 1972, nr 11-12; *Etyka teoretyczna Aleksandra wi tochowskiego.* „Studia Filozoficzne” 1972, nr 11-12; *Etyka polska od Galla Anonima do Kopernika.* „Studia filozoficzne” 1973, nr 1; *Staropolskie wzory osobowe. (Trzy nurty w etyce polskiego pó nego Odrodzenia).* „Studia Filozoficzne” 1973, nr 5; *Etyka teoretyczna i praktyczna Juliana Ochorowicza.* „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, vol. 1, 24, sec. 1, 1976; *Sto lat japo skiej filozofii.* „Studia Filozoficzne” 1977, nr 5; *O znaczeniu etyki polskiej z lat 1863-1918.* „Studia Filozoficzne” 1978, nr 6; *Etyka polska w kr gu szkoły lwowsko-warszawskiej.* „Studia Filozoficzne” 1979, nr 8; *Leon Petra ycki o ideale uniwersytetu.* „Studia Filozoficzne” 1981, nr 5; *Etyka Władysława Witwickiego.* „Przełg d Humanistyczny” 1988,

nr 7; *O przedmiocie moralno ci*. „Studia filozoficzne” 1989, nr 11; *My l etyczna Karola Mengera* (z nieznaných tekstów Koła Wiede skiego). „Folia Philosophica”. Prace Naukowe Uniwersytetu l skiego, t.11, nr 1386, Katowice 1993; *Na drodze do etyki globalnej*. „Res Humana” 1996, nr 2-3; *O czeskim neotomizmie lat trzydziestych*. „Kwartalnik Filozoficzny”, T. XXIV; *Konflikty, próby ich przewyci ania i perspektywy konsensusu społecznego: przyczynek do relacji mi dzy etyk a polityk*. Konferencja *Dylematy etyczne dnia dzisiejszego i przyszło ci*, Komitet Prognoz „Polska 2000” przy Prezydium PAN. Warszawa 2000.

C. Redakcja prac zbiorowych i rozprawy w zbiorach. *Zarys historii filozofii i my li społecznej w Polsce*. Warszawa 1985; *Główne problemy i kierunki filozofii. Zarys filozofii systematycznej*. Warszawa 1986; *Główne w tki my li aksjologicznej i etycznej Ludwika Krzywickiego*, w: *Człowiek i warto ci moralne* (red. Z. J.Czarnecki, S. Soldenhoff). Lublin 1989; *Słownik etyczny*. Lublin 1990; *Etyka XX wieku*, t. I. Lublin 1991; *Koncepcje etyczne Henryka Bergsona*, w: *Etyka XX wieku* (red. L. Gawor, K. Kosior), t. II Lublin 1991; *Koncepcje filozoficzno-społeczne Sun Jat-sena*, w: *Odkrywanie Dharmy*, (red. K. Kosior). Lublin 1993; *Pitirim Sorokin o naturze rewolucji*, w: *Filozofia społeczna: w kr gu wybranych zagadnie* (red. L. Zdybel). Lublin 1993; *Mały słownik etyczny* (red. J. D bowski, A. Drabarek, L. Gawor, E. Klimowicz, K. Kosior, L. Zdybel). Bydgoszcz 1994; *O stosunku do zwier t w aspekcie moralnym*, w: *Aksjologiczne dylematy epoki współczesnej* (red. T. Szkołut). Lublin 1994; *Nonkonformizm a religia: dysydenci prawostawni w ZSRR w latach sze dziesi tych i siedemdziesi tych*, w *Nowoczesno i tradycja* (red. T.Szkołut). Lublin 1995; *Przyczyny i skutki postaw agresywnych*, w: *Natura i kultura* (red. A. Drabarek). Lublin 1995; *Symbolizm graficzny Dogonów i jego implikacje filozoficzne*, w: *Symbol w kulturze* (red. G. Głuchowski). Lublin 1995; *Mała encyklopedia filozofii*, red. naukowa. Bydgoszcz 1996; 15 autorskich haseł, w: *Słownik poj filozoficznych* (red. Wł. Krajewski). Warszawa 1996; *Etyczne aspekty wzrostu liczby ludno ci wiata, czyli spór o uczciwo wobec ludzi*, w: *Aksjologiczne wyzwania przyszło ci* (red. T. Szkołut). Lublin 1996; *Teorie konfliktu społecznego*, w: *Konflikt i walka* (red. A. uk). Lublin 1996; *Euroazjatyzm - nowa ideologia Rosji*, w: *Badanie zmian i relacji mi dzykulturowych w Europie oraz jej pograniczach* (red. K.Brozi). Lublin 1997; *Filozofia Jana Rozwadowskiego*, w: *Studia z polskiej my li filozoficznej 1900-1939* (red. L.Gawor). Lublin 1997; *O prawie naturalnym i naturalnych prawach człowieka: uwagi propedeutyczne*, w: *Antropologia filozoficzna i aksjologiczne problemy współczesno ci* (red. T. Szkołut). Lublin 1997; *Filozofia polityczna pragmatyzmu w uj ciu Arthura E. Bentleya*, w: *Przybli enie przyszło ci. Ksi ga pami tkowa ofiarowana Profesorowi Czesławowi Głombikowi...* (red. J. Ba ka). Katowice 1998;

Granice religii w uj ciu Axela Hagerstroma, w: *Granice j zyka* (red. A. uk). Lublin 1998; *Refleksje historyka my li spolecznej w sprawie problematyki narodu, czyli Est modus in rebus*, w: *By w narodzie. Szkice o idei narodu, narodowej kulturze i nacjonalizmie* (red. L. Zdybel). Lublin 1998; *Nieporozumienia w sprawie warto ci*, w: *Powrót do prawa ponadustawowego* (red. M. Szyszkowska). Warszawa 1999; *Etyka pracownika naukowego wedlug Jana Patocki*, w: *Rozprawy z etyki. Praca zbiorowa ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Soldenhoffowi...* (red. J. Pawlak, W. Tyburski). Toru 1999; *Eugeniusz Romer o polskiej monopartyjno ci*, w: *Pluralizm i tolerancja* (red. K. Wili ski). Lublin 1998; *Kosmizm w filozofii rosyjskiej*, w: *Rekoniesanse filozoficzne* (red. H. Jakuszko). Lublin 1999; *Etyka i filozofia Bolzano*, w: *Ksi ga pami tkowa Profesora Zdzistawa Cackowskiego* (red. J. D bowski). Lublin 2000; *Kilka uwag o intuicji moralnej*, w: *Intuicja w filozofii i etyce* (red. A. Drabarek). Lublin 2000; *Jak na imi miał Anty-Dihring*, w: *Pogl dy aksjologiczne E. Dihringa. Ksi ga pami tkowa Profesora Bohdana Dziemi-doka*. Gda sk 2001.

II. OPRACOWANIA. D. Hajko: *Panorama Etyki Starovekoho Vychodu*. :Filozofia" r. XXVII, 1973, nr 3; A. Klewczena, Recenzja ksi ki S. Jedynaka *Etyka Staro ytnego Wschodu*. "Vesci Biełoruskoj Akademii Nawuk" 1972, nr 2; W. T. Gau in: *Etyka i socjalizm - recenzja*. "Filosofskije Nauki" 1975, nr 4; B. Hlavova: *Etyka i socjalizm - recenzja*. "Filozofia" Bratysława, 1975, nr 2; J. Kudirka: *Etyka polska w latach 1883-1918 - recenzja*. "Roczniki Litewskiej Akademii Nauk: Etikos Etiudai", t. 2, Wilno 1978; B. Andrzejewski, R. Kozłowski: *Słownik filozofów polskich*. Pozna 1999; Wł. Tyburski: *My l etyczna w Polsce od XVI do XIX wieku*. Toru 2000; *Kto jest kto w Polsce*, wyd. 3. Warszawa 2001; *Złota Ksi ga Nauki Polskiej*. Gliwice 2001; L. Cyboran: *Studium o ksi ce „Etyka Staro ytnego Wschodu”*. „Anthropos”, t. 2. Lublin 2001, dział: Archiwalia.

III. INFORMACJE BIOGRAFICZNE. Stanisław Jedynek urodził si 12 kwietnia 1939 roku w Charsznicy koło Miechowa. Uko czył Liceum Ogólnokształc ce im. T. Ko ciuszki w Miechowie. W latach 1958-1963 studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego i uzyskał tytuł magistra na podstawie pracy pt. *Znaczenie emotywnie a znaczenie deskryptywnie* napisanej pod kierunkiem Marka Fritzhanda i recenzowanej przez Mari Ossowsk . W czasie studiów ucz szał na seminaria i wykłady monograficzne: z logiki K. Ajdukiewicza, z etyki M. Ossowskiej i M. Fritzhanda, z socjologii S. Ossowskiego. W latach 1963-1968 pracował na Uniwersytecie Warszawskim. W 1968 roku obronił prac doktorsk pt. *Spór o naturalizm w metaetyce*. Jego promotorem był M. Fritzhand, a recenzentami Ija Lazari-Pawłowska i Henryk Jankowski. W latach 1968-1971 był zatrudniony na Politechnice Warszawskiej. Od 1971 roku rozpoc ł prac

w Międzyuczelnianym Instytucie Filozofii i Socjologii UMCS w Lublinie. Przez sześć lat (1969-1975) był jednym z redaktorów czasopisma „Studia Filozoficzne” oraz „Dialectics and Humanism”. W 1978 roku uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy pt. *Etyka polska w latach 1863-1918*, recenzowanej przez M. Fritzhandla, M. Michalika i A. Nowickiego. Od 1979 roku jest kierownikiem Zakładu Historii Myśli Społecznej na Wydziale Filozofii i Socjologii UMCS w Lublinie, od 1992 roku kieruje Pracownią Religioznawstwa i Filozofii Wschodu, a od 1994 roku Studium Doktoranckim z filozofii. W 1988 roku uzyskał tytuł profesora, a w 1994 roku został mianowany profesorem zwyczajnym. Od lutego 1997 roku pełni funkcję dyrektora Instytutu Filozofii na Wydziale Filozofii i Socjologii UMCS. W latach 1984-1990 oraz od 1996 jest członkiem Komitetu Nauk Filozoficznych PAN.

Stworzył zespół prowadzący badania w dziedzinie historii etyki oraz myśli społecznej. W ramach pracy tego zespołu ukazało się wiele publikacji. Stanisław Jedynek współpracuje z Uniwersytetem Lwowskim, z Akademią Mohyla sk w Kijowie, z Armejską Akademią Nauk. Uczestniczył w Kongresie Filozoficznym w Warnie w 1973 r., w światowym Kongresie poświęconym Dawidowi Aniachowi w Erewaniu w 1980 r., w V Zjeździe Filozofii Polskiej w Krakowie 1987, oraz w VI Polskim Zjeździe Filozoficznym w Toruniu 1995. Jest on członkiem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego oraz Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1989), Orderem Zasługi dla Lublina (1989), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1996).

IV. POGLĄDY. Dorobek naukowy Stanisława Jedyneka obejmuje kilka dziedzin. Na szczególne wyróżnienie zasługują: filozofia i kultura Wschodu, filozofia anglosaska, filozofia krajów Europy Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem filozofii u Słowian, historia etyki, etyka, filozofia społeczna.

Filozofia i kultura Wschodu. Uczestnictwo w zajęciach uniwersyteckich prowadzonych przez Stanisława Ossowskiego, a także fascynacja literaturą Wschodu stały się przyczyną zainteresowania Stanisława Jedyneka kulturą Wschodu. Efektem owych zainteresowań były pierwsze teksty publikowane w „Studiach Filozoficznych” (1969 r.) o Gilgameszu i prefilozofii babilońskiej oraz o pomysłach filozoficzno-etycznych zawartych w *Wedach*. W „Etyce” z 1971 r. zamieszczono jego studium o naukach moralnych Egiptu. Prace te były przygotowaniem do jego pierwszej książki *Etyka Starożytnego Wschodu* (1972 r.). Książka poświęcona jest zagadnieniom aksjologicznym, a przede wszystkim etycznym w kulturze Egiptu, Mezopotamii, Fenicji, Syrii, Palestyny a także Hetytów, Iranu, Indii i Chin. Stanisław Jedynek pisze między innymi o skomplikowanej drodze formowania się

my li etycznej, o miłej i niezależnej refleksji na temat człowieka, o sensie życia, szczęściu i celu do którego człowiek podąża.

W kolejnej książce poświęconej tej problematyce pt. *Bogowie, władcy i zwykli ludzie* (1986) Jedynek zajmuje się wybranymi aspektami aksjologii ludów Wschodu w powiązaniu z myśleniem społecznym. W tej pracy analizowane są między innymi mitologie społeczeństw plemiennych, babilońska aksjologia religijna, sceptycyzm Egipcjan, indyjskie koncepcje niestosowania przemocy. Książka zawiera także prezentację początków greckiej myśli społecznej do czasów Platona, ze szczególnym uwzględnieniem procesu tworzenia się demokracji. Interesujące, a jednocześnie niewyeksponowane w polskiej literaturze przedmiotu, są zagadnienia powiązania kulturowych myśli Indiami a Grecją (tekst w aneksie pt. *Indie i Grecja*). Autor przedstawia między innymi analogie zachodzące między myśleniem greckim, hellenistycznym a Wedami.

Swoistym połączeniem z młodzieczymi fascynacjami Wschodem jest kolejna książka Stanisława Jedyneka pt. *Ex oriente Lux. Szkice filozoficzno-antropologiczne dla miłośników kultur Wschodu* (1995). Autor zamieścił w niej studia wcześniej drukowane w różnych czasopismach, jak również szkice antropologiczno-kulturowe na tematy wschodnie. Píše tam na przykład o smaku w kulturach Dalekiego Wschodu, o japońskich czykach i domu, o dalekowschodnich kalendarzach. Znalazły się tam także próby młodzieńczych przekładów baśni i anegdot ludów Wschodu. Wśród studiów zawartych w pierwszej części omawianej książki pojawiają się również nowe w tym zakresie, na przykład o koncepcjach filozoficznych Sun Yat-sena, o filozofii japońskiej, o afrykańskiej etnofilozofii i filozofii Ormian. Jedynek przedstawia tu między innymi tekst o Dawidzie Niezwycionym i ormiańskiej szkole hellenofilskiej. Ów tekst stał się podstawą dla referatu (w języku angielskim i rosyjskim), który autor wygłosił na wiatowym zjeździe poświęconym Dawidowi Niezwycionemu (*Practical Philosophy of David the Invincible*, Erevan 1980).

Ostatnia rozprawa z tak zwanej „wschodniej” tematyki wydrukowana została w pracy zbiorowej *Z Indji - ku jedności. Filozoficzna i społeczna myśl współczesnych Indji*. Jest to studium noszące tytuł *I. Nehru o historii wiata w listach wiśniowych*. Stanisław Jedynek pisze o refleksjach na temat nie wydanej w Polsce książki Nehru *Glimpses of World History*.

Przy okazji omawiania publikacji Jedyneka poświęconych problematyce Wschodu należy także przypomnieć, iż był on redaktorem prowadzonym „indyjski” numer „Studiów Filozoficznych” (1970, nr 6). Do współpracy przy tym wydaniu czasopisma zaprosił wybitnych reprezentantów filologii orientalnych, między innymi prof. A. Słuszkiewicza i ks. prof. K. Tokarza.

Filozofia anglosaska. Zainteresowania Stanisława Jedynaka filozofii anglosaskiej, szczególnie jej nurtami analitycznymi wzięły swój początek z atmosfery seminarium Kazimierza Ajdukiewicza, na którym ze szczególną pieczołowitością analizowano myślenie filozoficzne D. Hume'a oraz neopozytywistów i analityków. Poza tym był on także uczestnikiem seminarium metafizycznego prowadzonego przez M. Fritzhandla. Tam z kolei dyskutowano nad problemami emotywizmu i nurtami szkoły analitycznej. Efektem tych analiz była praca magisterska i doktorska.

Na uwagę zasługuje książka Stanisława Jedynaka pt. *Hume* (seria *Myśli i Ludzie*, „Wiedza Powszechna”, Warszawa 1974). Stanowi ona analityczny wykład głównych koncepcji filozoficznych D. Hume'a. Przedstawione są w niej problemy teorii poznania, a więc między innymi to, co Hume mówi na temat impresji i idei, pamięci i wyobraźni, czasu i przestrzeni, a także o związkach przyczynowych, o prawdopodobieństwie, wolności i konieczności. Poza tym Jedynak analizuje Hume'owską teorię afektów, ze szczególnym uwzględnieniem uczucia dumy i pokory, sympatii, miłości i nienawiści. W książce przedstawiona jest koncepcja etyki Hume'a, a przede wszystkim rola rozumu w wartościowaniu etycznym, polemika z egoizmem etycznym, koncepcja sprawiedliwości i sprawiedliwego oraz geneza władzy. Jedynak analizując poglądy Hume'a wskazuje między innymi, iż zasady sprawiedliwego znajdują swoje odzwierciedlenie w sposobie sprawowania władzy. Ludzie z reguły pragną zachować zasady sprawiedliwego i czyni to w dobrze pojętym własnym interesie. Ale nie zawsze jest to możliwe, gdy człowiek, czując się pod wpływem uczucia, postępuje w sprzeczności z własnym interesem. Ta naturalna skłonność, by dawać pierwsze prawo temu, co bliskie przed tym, co dalekie, jest właśnie przyczyną rodzenia się niesprawiedliwości. Jedynak trafnie zauważa, że hipotetyczna koncepcja stanu pierwotnego proponowana przez Hume'a nie przypomina ani wersji Hobbesa, ani tej, którą tworzy Locke. Stan naturalny w wydaniu Hume'a zawiera w sobie zarówno elementy pozytywne jak i negatywne. Ludzie pragną znaleźć sposób za pomocą którego uleczyliby się słabo i dlatego powołują niektórych spośród siebie, aby reprezentowali urząd strzegący sprawiedliwego. Są to królowie, władcy, urzędnicy, którzy w stosunku do podporządkowanych im ludzi zajmują stanowisko neutralne i bezpośrednio są zainteresowani przestrzeganiem reguł sprawiedliwego. W przeprowadzonej przez Stanisława Jedynaka analizie poglądów Hume'a na temat sprawiedliwego i władzy można przeczytać, że pierwsze zaczątki władzy powstały nie z powodu walki ludzi między sobą w ramach tej samej społeczności, lecz w wyniku walki między różnymi społecznościami. Natomiast drugim źródłem władzy, obok groźby ze strony ataku obcych, jest wzrost bogactwa. Władza ma bowiem

chroni przed atakiem na własno prywatn . Ci, którzy sprawuj władz wol jednak nie ujawnia ródeł jej pochodzenia.

W kolejnej ksi ce z tej dziedziny, nosz cej tytuł *Z teorii i historii etyki* (1983) Stanisław Jedynek przedstawia wybrane zagadnienia zarówno z teorii etyki, metaetyki jak i historii filozofii. Ponadto analizuje zale no ci mi dzy etyk , filozofii człowieka, aksjologii , przedstawia wybrane zagadnienia etyki marksistowskiej. Zdaniem Jedyneka, najwy szy i najogólniejszy poziom refleksji etycznej obejmuje metaetyka traktowana jako wiedza o wiedzy etycznej. Przed badaczami zajmuj cymi si t problematyk pojawia si jednak wiele pyta , na które trzeba odpowiedzie podejmuj c znaczny wysiłek interdyscyplinarny. S to problemy stosunku etyki do biologii (zagadnienia cech, czy dyspozycji wrodzonych, problem natury ludzkiej), stosunek etyki do ekonomii (problematyka demograficzna, wy ywienie ludzko ci, podział inwestycji i dochodu), stosunek etyki do estetyki i pedagogiki. Jedynek zwraca uwag na fakt pojawiania si coraz to nowych problemów etycznych, które powstaj w zwi zku z rozwojem bada etologicznych w biologu, czy te bada zwi zanych z cało ciowym procesem ochrony rodowiska. Wiele problemów etycznych rodzi si z powodu ci głego rozwoju medycyny, chocia by problem przeszczepów, czy te nowe konteksty rozpatrywania problemu mierci. Zdaniem Jedyneka, je li mo liwy oka e si kiedy kontakt z istotami rozumnymi we Wszech wiecie, to mog wyłoni si nowe grupy problemów etycznych i wówczas mo e powsta „astroetyka”. Stanisław Jedynek zastanawia si , czy te ró norodne wysiłki badawcze, posługuj ce si metodami ró nych nauk, mog by zintegrowane w jedn cało , w jedn etyk ogóln . Gdyby to okazało si mo liwe, to wówczas nale y jeszcze rozstrzygn takie kwestie, jak stosunek etyki do aksjologu i do antropologii filozoficznej.

W tej samej ksi ce Jedynek zamieszcza fragmenty dawniejszych bada dotycz cych emotywizmu, a tak e prezentuje aksjologi B. Russella. Pisz e, i według Russella nie mo na racjonalnie rozstrzyga sporu o warto ciach. W zasadzie jednak ów radykalny pogl d był efektem pewnych waha i zmian w spojrzeniu na etyk , gdy Russell, zdaniem Jedyneka, zmieniał kilkakrotnie swoje zapatrywania w tej kwestii. Według niego, w rozwoju pogl dów aksjologicznych Russella mo na wyró ni a cztery etapy: 1) intuicjonizm, 2) okres formowania si pogl dów emotywistycznych, 3) emotywizm, 4) neonaturalizm. Neonaturalizm aksjologiczny, w tym tak e ten prezentowany przez Russella, to interesuj cy punkt wyj cia do bada aksjologicznych. Problemy dotycz ce znaczenia terminu aksjologicznego, a tak e sposobu uzasadnienia twierdze oraz wiele innych kwestii nie jest jeszcze w pełni rozwi zanych.

Interesuj cy ze wzgl du na powi zania z histori my li społecznej jest analityczny tekst Stanisława Jedyńaka traktuj cy o anglosaskich antyuto-
piach. Analizuj c mi dzy innymi utopijn koncepcj sprawiedliwoci J. Raw-
lsa twierdzi, e „(...) mo na w tpi w to, czy istnieje taki system, który da
wszystkim ludziom, bez adnego wysiłku z ich strony, mo liwo poprawie-
nia swego poło enia w zgodzie z ich zdolno ciami i czy społeczne przeksz-
tałcenia faktycznie otworz automatycznie najzdolniejszym ludziom drog
do góry po drabinie społecznej. Praktyka wskazuje, e otwarta jest ona zaw-
sze przede wszystkim dla jednostek dnych władzy, agresywnych. Zdolno-
ci raczej nie id z tymi cechami w parze”.

Wiele ciekawych tekstów na temat filozofii anglosaskiej zawiera ksi ka
pt. *Destruam et aedificabo. Studia z filozofii i my li społecznej Zachodu*
(1998). *Destruam et aedificabo* (zniszcz i zbuduj) ł czy w jedn cało
rozproszone w ró nych wydawnictwach studia i szkice po wi cone filozofii
Zachodu. Znajduj si w niej takie teksty, które wcze niej nie mogły si
ukaza ze wzgl du na cenzur . Praca składa si z pi ciu cz ci: wybranych
studiów z kultury starogreckiej, obszernej analizy dotycz cej pogl dów
J. Locke’a traktowanych jako ródło nowoczesnej filozofii analityczno-kry-
tycznej. Zamieszczone s tam tak e wybrane teksty dotycz ce wybitnych,
cho nie zawsze u nas znanych, filozofów moralno ci i polityki, takich jak:
M. Ginsberg, S. Hook. Tego ostatniego Jedyńak okre la mianem neoprag-
matysty, a omawiaj c jego pogl dy zwraca uwag na zagadnienia poczucia
tragicznego sensu ycia oraz analiz ideałów demokratycznych. Demokracja
wi e si przede wszystkim z równo ci . Nie polega ona na opisanu jakich
faktów, lecz na przepisie prawnym, nakazie , preskrypcji polityki wobec lu-
dzi. Równo nie jest wi c mechaniczn procedur stosowania równych
mo liwo ci dla ka dego w ka dej sytuacji i pod ka dym wzgl dem. Jest to
raczej równo mo liwo ci w rozwoju talentów w ich społecznym obiekty-
wizowaniu si , w po ytecznej i twórczej pracy. Równo jest zwi zana
z wolno ci . Od tego jak b dzie si kształtowała wolno zale y cały system
swobód demokratycznych.

W innym rozdziale tej ksi ki Jedyńak przedstawia koncepcj dobra
wspólnego. Dobro wspólne ł czy ludzi w społecze stwie, rodzinie, pa stwie,
społeczno ci mi dzynarodowej. Dobro wspólne to tak e wypracowane re-
guły, instytucje d ce do tego, by demokratyczna forma rz dów nie polega-
ła na podporz dkowaniu si woli wi kszoci ze wzgl du na to, e jest to wo-
la wi kszoci, lecz dlatego i jest to rozs dna opinia wi kszoci.

Przy okazji omawiania problemu demokracji rozpatrywanego przez Je-
dynaka w kontek cie analiz filozofii Zachodu, warto te wspomnie o jego
ciekawym studium o A. E. Bentleyu, twórcy koncepcji pluralizmu, gdzie

określa on demokrację jako wypadkową presji nacisku różnych grup społecznych.

Filozofia krajów Europy środkowo-wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem filozofii u Słowian. Już w szkole średniej Stanisław Jedynek zainteresował się językami i kulturami słowiańskimi. Poza językiem rosyjskim poznał także czeski i serbochorwacki. W 1964 roku napisał recenzję dotyczącą jego w swoim czasie *Etyki* profesor Popelovej z Pragi. Pisał także o prakseologii czeskiej, o filozofii przyrody u Słowaków, Serbów i Bułgarów. Możliwość nieskrępowanego publikowania na te tematy zaistniała dopiero w 1981 roku. Jedynek wydał wówczas kilka tekstów o filozofii T. Masaryka, o którym wzbraniała wcześniej pisańca cenzura. Były to artykuły traktujące o stosunku Masaryka do Polski i tłumaczenia fragmentów rozmów K. Capka z Masarykiem.

W księdze pamiętkowej S. Soldenhoffa zamieścił on tekst o koncepcji etyki pracownika naukowego w oparciu o poglądy J. Patocki. W „Ruchu Filozoficznym” z 1981 roku można przeczytać jego artykuł o dwudziestowiecznym pozytywizmie czeskim. W księdze pamiętkowej M. Michalika znalazła się jego praca na temat poglądów filozoficzno-społecznych księdza Tiso. W druku jest przygotowany przez Jedynaka artykuł, który ma się niebawem ukazać w „Colloquia Communia” na temat filozofii słowackiej. Jego publikacja o filozofii siedemnastowiecznego chorwackiego myśliciela J. Križanicia wydrukowana została w pierwszym tomie czasopisma „Sofia” (Rzeszów 2001) poświęconego filozofii u Słowian. Z kolei tekst o W. Dvornikowiciu - przyjacielu K. Twardowskiego - ukazał się w księdze pamiętkowej A. Aleksandrowicz.

Stanisław Jedynek pisał także na temat filozofii ukraińskiej. Do ciekawszych można zaliczyć artykuły o koncepcjach nacjonalizmu D. Doncowa oraz o ukraińskim poczuciu narodowym według S. Rudnyckiego.

Analizując współczesne nurty rosyjskiej filozofii i myśli społecznej Jedynek zwrócił szczególną uwagę na coraz popularniejszy w Rosji ideał euroazjatyizmu (*Badania zmian i relacji międzykulturowych w Europie*. Lublin 1997). Poza tym interesujące jest jego studium na temat międzywojennego faszystwu rosyjskiego w aspekcie problemów narodowych (*Destruam et aedificabo*). Zdaniem Jedynaka, formalnie rosyjski faszystwizm odróżniano od hitleryzmu nie przyjmował teorii rasistowskiej, a pojęcie narodu było rozumiane szeroko. Jednak faszystwizm ten cechował także wyraźny antysemityzm. Jedynek stwierdza, że wiele cech faszystwu i komunizmu w wydaniu stalinowskim było zbliżonych. Instytucje bolszewickie i hitlerowskie w wielu kwestiach były analogiczne, czy wręcz podobne. Jednakże według niego w tych analogiach nie można posunąć się zbyt daleko. Istnieją przecież spore różnice w głoszonych ideologiach. „(...) komunizm odwoływał się do szla-

ch tnych, humanistycznych ideałów z poprzedniego wieku, jednak e po - pieszna, nieprzemysłowa, nerwowa w realizacji przysporzyła wiatu wiele nieszczęść”.

Swoisty raport o stanie prezentacji filozofii Słowian w słownikach i encyklopediach filozoficznych przedstawił Jedynak w pracy zbiorowej zatytułowanej *Filozofia i religia w kulturze narodów słowiańskich* (Rzeszów 1995), gdzie między innymi stwierdza, że znajomość poglądów filozofów słowiańskich, poza dawną filozofią rosyjską, jest niewielka. Píše on, że: „Imponujące, pomnikowe encyklopedie i słowniki filozoficzne z niefrasobliwym wdziękem popełniają błędy, rażą przeoczeniem, a tak je cechuje jej zwykła dojmująca niewiedza”. Aby przeciwdziałać owej ignorancji Stanisław Jedynak zaproponował opracowanie *Słownika filozofów Europy rodowej i Wschodniej*.

Historia etyki. Wiele publikacji Stanisława Jedynaka poświęconych jest zagadnieniom historii etyki, zwłaszcza etyki polskiej. Najobszerniejszym studium z tej dziedziny jest książka pt. *Etyka polska w latach 1863-1918*. (Myliński i Ludzie, Warszawa 1977). Autor zaznacza we Wstępie, iż książka ta nie jest poświęcona historii moralności, lecz historii etyki. Przedmiot analiz Jedynaka to programy, manifesty, propozycje tworzenia nowej etyki, deklaracje o jej przedmiocie, próby sformułowania metod oraz wiele szczegółowych zagadnień z zakresu etyki. Trzeba jednak dodać, iż oprócz podstawowego problemu dotyczącego przedmiotu etyki, sporu o wartość, kwestii uzasadniania wypowiedzi etycznych czy teorii psychologii i socjologu moralności, autor książki podejmuje także trud analizy skierowanej na inne zagadnienia. Można bowiem znaleźć w tej rozprawie także do szczegółowe studium nad problematyką pracy, kolektywizmu i egoizmu, wolności, równości, braterstwa, wojny i pokoju, ojczyzny, szczęścia, miłości i małżeństwa, etyki osobistej. Jedynak wyróżnia w etyce polskiej trzy zasadnicze okresy: okres pozytywistyczny po 1863 r., okres antypozytywistyczny kształtujący się od połowy lat osiemdziesiątych XIX wieku, oraz okres młodopolski do 1918 r.

Główne założenia etyczne postulowane przez polskich pozytywistów to, zdaniem Jedynaka, lansowanie tezy o potrzebie oparcia etyki na naukowych podstawach, na zasadach biologii czy socjologii. W etyce normatywnej zalecano odciągnąć się od tradycji romantycznych, kierowanie się rozsądkiem, fachowością, niezależność etyki od religii, a także sprzeciwianie się koncepcjom rewolucji społecznej. Przeciwno tym radykalnym tezom wystąpili zarówno obrońcy tradycji i religii (prawica), jak i rzecznicy rewolucji i zasadniczych przeobrażeń społecznych (lewica). Integralną częścią tej książki stanowi wybór tekstów ukazujący charakter toczonych dyskusji etycznych, ich argumentację oraz aparaty pojęciowe.

Poza tym wiele wypowiedzi Jedynaka z dziedziny historii etyki mo na znale w jego ksi ce pt. *Człowiek, społecze stwo, moralno* . *Szkice o etyce polskiej* (Lublin 1996). S tam zamieszczone teksty o etyce dawnej Polski do czasów O wicenia, artykuły traktuj ce o etyce prepozytywizmu, o etyce B. Prusa, K. Kelles-Krauz, L. Krzywickiego. Tu Jedynak podj ł tak e niewyeksponowany w tek ideału uniwersytetu w twórczo ci L. Petra yckiego, a tak e przybli ył koncepcje teorii etycznych w pracach uczonych dwudzie-stolecia mi dzywojennego.

Przedmiotem rozwa a Jedynaka jest równie etyka powszechna. Wi kszo jego studiów na ten temat zamieszczonych jest w cytowanej ju ksi ce *Z teorii i historii etyki*. Na uwag zasługuj jego rozwa ania o etyce Ludwiga Wittgensteina. Gło na teza o niewyra lno ci tego, co jest przedmiotem religii, etyki, estetyki, aksjologii jest tu interpretowana jako m cz ca dla czytelnika *Traktatu*. Zdaniem Jedynaka, dadz si one wytłumaczy tylko w oparciu o notatnik Wittgensteina z czasów I wojny wiatowej. Konkluzja brzmi, i wielow tkowej działalno ci człowieka nie mo na sprowadzi do opisu, do analizy. Jednakowo ta wła nie wymykaj ca si opisowi działalno autonomicznego, wolnego od ró norodnych nacisków człowieka tworze go wiat swoich warto ci, wiat pełen dramatycznych spi i konfliktów, nadaje egzystencji ludzkiej niepowtarzalny sens. Nie da si o niej pisa traktatów naukowych, co najwy ej mo na j tylko pokaza poprzez swoje ycie i działanie. Zdaniem Jedynaka, j zyk etyki mo na potraktowa w oparciu o *Dociekania filozoficzne* Wittgensteina jako operacj j zykw lub zbiór takich operacji. Mo na wi c bada swoist „logik ” dyskursu etycznego. By podda analizie funkcjonowanie zasad moralnych i j zyka etyki, nale y je umie ci w ramach badanej wspólnoty po to, aby nie wyodr bnia samych zasad, ryzykuj c tym samym niezrozumienie ich sensu. Ta metodologiczna potrzeba stała si powodem ponownego zainteresowania filozofii analitycznej zagadnieniem wspólnot moralnych oraz specyfik ich funkcjonowania.

Dopełnieniem problematyki dotycz cej relacji etyki i filozofii analitycznej jest tekst Jedynaka na temat *My li etycznej Karola Mengers* zamieszczony w jego ksi ce *Destruam et aedificabo*. Logika etyki w rozumieniu Mengers , to analiza modeli formalnych w dziedzinie etyki. Jedynak twierdzi, i Menger ka d norm , kodeks moralny i s d warto ciuj cy wi e z trzema grupami zwolenników: tych, którzy post puj zgodnie z s dem, tych którzy zgadzaj si z s dem i tych, których pragnienia s zgodne z tym s - dem. Oprócz ró nych stopni aprobaty i dezaprobaty w przyjmowaniu warto ci, mo na te wyró ni postaw niepewn oraz oboj tn . W studium o Mengerze Jedynak zwraca uwag na dwa sposoby wdra ania warto ci: dyktat i kompromis. Zarówno poprzez dyktat jak i kompromis d y si do ujednoczenia reguł dla wszystkich. Dlatego te dyktat zadawala tylko nie-

licznych, a kompromis b d nie zadowala w pełni nikogo, albo te zadowala ka dego tylko po cz ci. W konkluzji tych rozwa a Jedynek stwierdza, e gdy odejdzie si od ducha imperatywu kategorycznego, czyli drastycznego uproszczenia problemów moralnych, mo na wtedy wnikliwie bada grupy przyjmuj ce ró ne aksjologiczne rozwi zania, analizowa ich systemy warto ci, relacje mi dzygrupowe oraz szuka płaszczyzn porozumienia. Tego typu metoda daje mo liwo odkrycia form organizacyjnych, których nie dostrzegano. A przecie formy te mog by atrakcyjne dla pewnych ludzi i wpływ na ich decyzje. Tego typu analiza mo e wskaza warunki, w których mo liwe b dzie ustalenie pluralistycznego rozstrzygni cia problemów moralnych i społecznych.

Etyka. Pogl dy Stanisława Jedyneka dotycz ce głównych problemów etyki ulegały ewolucji. Pocz tkowo, pod wpływem Marii Ossowskiej, skłaniał si on ku koncepcjom analityczno-naturalistycznym. Wyraził je w pierwszej publikacji, niewielkim skrypcie *Wst p do etyki* (1964), a tak e w protokołach zjazdów etycznych, chocia by w wyst pieniu polemicznym do referatu I. Lazari-Pawłowskiej („Etyka” 1969, nr 4). Owe pogl dy widoczne s tak e w cz sto cytowanym tek cie analitycznym z 1967 roku, traktuj cym o b dzie naturalistycznym.

Z kolei uczestnictwo w seminariach Adama Schaffa a zwłaszcza Marka Fritzhanda spowodowało, e Jedynek zainteresował si marksizmem, szczególnie za swoist aksjologi czynu zabarwion marksizmem. Zdaniem Jedyneka, marksizm reprezentowany przez M. Fritzhanda, H. Jankowskiego i M. Michalika był w znacznym stopniu socjalizmem etycznym. W tym właśnie nurcie sytuuj si publicystyczne ksi ki Jedyneka z połowy lat siedemdziesi tych. S to mi dzy innymi *Etyka i socjalizm* (1974) oraz *Z zagadnie osobowo ci* (1977).

Ksi ka *Etyka i socjalizm*, w której autor zamie cił mi dzy innymi rozwa ania na temat etyki zawodowej, kultury moralnej, sprawno ci, prakseologii, dobrej roboty, stosunku do pracy jako zasady etycznej, humanizmu socjalistycznego, przeznaczona dla rodowisk robotniczych wywołała du e zainteresowanie i wiele kontrowersyjnych opinii. Ukazało si kilkadziesi t recenzji na jej temat od chwal cych wszystko do gani cych wszystko. Jeden z publicystów „Literatury” napisał, e w ksi ce tej Stanisław Jedynek szkaluje klas robotnicz , zarzucano mu socjalizm etyczny, co dzisiaj mo na odebra jako pochwał , a wówczas było ci kim zarzutem. Obrony autora ksi ki podj ł si mi dzy innymi znany moskiewski filozof moralno ci W. T. Gan in („Filosofskije Nauki” 1975, nr 4). W odpowiedzi na publicystyk moralistyczn na temat *Etyki i socjalizmu* napłyn ło sporo listów popieraj cych Jedyneka. Odpowiedzi na te listy była kolejna ksi ka zatytułowana *Z zagadnie osobowo ci*. Do pewnych problemów, które były dyskutowane

we wspomnianych księzkach, Stanisław Jedynak powrócił jeszcze raz na konferencji etyków w ówczesnym Karl-Marx-Stadt w 1978 roku, a także w kilku tekstach publicystycznych, między innymi w wywiadzie z J. Ciechanowiczem dla "Czerwonego Sztandaru" (Wilno 1982).

Szersza perspektywa aksjologiczna w traktowaniu zagadnień etycznych uwidacznia się już w książce Jedynaka *Z teorii i historii etyki* (1983). Szczególnie wyróżniają się tam wartości dotyczące człowieka, jego życia i pracy. W jednym z rozdziałów tej książki autor analizuje poglądy E. Abramowskiego i dochodzi do wniosku, że podstawowym założeniem w aksjologii powinien stać się postulat, głoszony przez Abramowskiego i mówiący o zgodności słów z czynami, braterstwie, uczciwości oraz afirmacji, radości życia i przyjaźni. Tworzenie atmosfery uczciwości może być jednak w społeczeństwie nie targanym silnymi sprzecznymi siłami. I chociaż w tej idei socjalizmu w małym stopniu występują w obecnej twórczości Stanisława Jedynaka, to przekonanie o potrzebie miar harmonijnego współdziałania jest przez niego nadal akceptowane. Wyrazem tego przekonania jest chociażby wygłoszony w Toruniu na VI Zjeździe Filozoficznym (1995) referat pt. *Problem konsensu w filozofii społecznej*. Jedynak rozumie pojęcie konsensu jako zgodność do podstawowych, nawet różnie interpretowanych zasad. Umożliwia to wykształcenie się trwałego fundamentu demokracji, w której jest miejsce na rozwój i merytoryczne, uczciwe dyskusje uwzględniające godność człowieka. Pluralizm może, zdaniem Jedynaka, nazwą dobrem wspólnym jeść iść on w parze z krytyką dogmatyzmu, fanatyzmu i eksponuje zasadę kompromisu jako konieczną w życiu publicznym.

Koncepcję etyki proponowaną przez Stanisława Jedynaka można odnaleźć w wielu jego tekstach i referatach z ostatnich lat. Przeciwstawia się on poglądom głoszącym istnienie moralności ogólno ludzkiej czy etyki ogólno ludzkiej. Stwierdza, iż w etyce obserwuje się wiele racji, stanowisk, rozstrzygnięć niezgodnych ze sobą. Dlatego te zawsze, lub prawie zawsze trzeba wybierać coś kosztem czegoś innego. Nie ma nic za darmo. Nie ma jednej prostej drogi do celu, a w związku z tym trudno jest dziś uzyskać bezkrytyczną czy zgodną akceptację autorytetów i elit. Rodzi się więc nieporozumienia w sprawie wartości.

„Co jest wartością naczelną w życiu społecznym? Czy istnieje w ogóle taka wartość? Co bardziej akcentować: dobro jednostki, dobro rodziny czy dobro państwa, a może narodu, a może i wspólnot ponadnarodowych? Czy forma rządów jest wartością? (...) W związku z powyższym warto się zastanowić nad pewnym minimum aksjologicznym. Czasami to minimum sprzeczności prowadzi do ogólników. Prawda, dobro, piękno, zdrowie, bogactwo - wszystkie te i inne wartości nabierają swoistej niepowtarzalnej treści w konkretnym życiu. Można oczywiście nadać wymienionym wartościom

uniwersalny charakter. Nie ma jednak jednego przy tym kodeksu warto ci i tym bardziej nie może być jego jednej interpretacji”. (*Nieporozumienia w sprawie warto ci*, w: *Powrót do prawa ponadustawowego*. Warszawa 1999).

Jednak pisze także o pokusie monizmu aksjologicznego lansowanego przez wiele środowisk. Stwierdza, iż pokusa ta jest jednym z kilku podstawowych pragnień człowieka, który chce w labiryncie wiele ci odnaleźć Ariadny prowadzącej do celu. Autor tego poglądu stoi jednak na stanowisku, że nie ma prostego i jednoznacznego rozwiązania w kwestiach wyboru warto ci i ich rangi. Może się bowiem okazać, że w danej sprawie kilka rozwiązań jest względnie równie dobrych. Biorąc pod uwagę różną płaszczyznę konfliktów Jedynak twierdzi, iż do ich przezwyciężenia trzeba wykształcenia wysokiej kultury politycznej idącej w parze z kulturą moralną. (*Konflikty, próby ich przezwyciężenia i perspektywy konsensusu społecznego*, referat wygłoszony na konferencji PAN, Warszawa, 13 grudnia 2000).

Stanisław Jedynak zajmuje się także zagadnieniami z pogranicza etyki i demografii. Pisze między innymi, że jeśli chce się respektować podstawowe prawa człowieka (poza wegetację), a więc prawo do wolności i do bycia istotą racjonalną, to nie można środowiska w którym się żyje zamieniać pod jakimś względem w koszmar. Ma to odniesienie także do problemu eksplozji ludnościowej wraz ze wszystkimi jej konsekwencjami. Jedynak stwierdza, że pewne koncepcje aksjologiczno-demograficzne mogą być „miłe sercu miłośników tradycji, ale dzisiaj stają się szkodliwym anachronizmem, a cóż dopiero mówić o dniu jutrzejszym i pojutrzejszym. Swoje ulubione preferencje chcąc nie chcąc trzeba złożyć na ołtarzu ogólnoludzkiego dobra, jeżeli się jest uczciwym także wobec ludzi”.

W kwestiach metaetyki Jedynak zajmuje sygnalizowane już wcześniej stanowisko racjonalnego sytuacjonisty. Nie akceptuje stanowisk skrajnych. Dał temu wyraz między innymi prezentując swój stosunek wobec intuicjonizmu w etyce. W tekście pt. *Kilka uwag o intuicji moralnej (Intuicja w filozofii i etyce* Lublin 2000) stwierdza on, że „Fascynacja intuicyjnymi stronami warto ci rodzi te pewne niebezpieczeństwa. Wszystkie one wiążą się w gruncie rzeczy z bezkrytycyzmem i towarzyszącym mu dogmatyzmem aksjologicznym. Jeżeli ktoś jest przekonany o tym, że jego intuicje i ich pochodne należy potraktować uniwersalistycznie, to konsekwencje tego (jeżeli ten człowiek ma władzę) mogą być do niebezpieczne”. Zdaniem Jedynaka intuicja nie jest czymś niezwykłym, tajemniczym i ezoterycznym. Potwierdza on jej niezbadanie w pewnych granicach, jednak generalnie jest to zawodny sposób poznawania warto ci moralnych.

Filozofia społeczna. Przedmiotem penetracji badawczej Stanisława Jedynaka są także niektóre zagadnienia filozofii społecznej, między innymi

teoria konfliktu *społecznego*. (*Konflikt i walka*. Lublin 1996) Według Jedy- naka teorie konfliktu powinny by rozpatrywane w kontekście róż- nych róż- deł niestabilności społecznej. W każdym społeczeństwie istnieją takie nie- stabilności. Należą do nich narastające bezrobocie, impas polityczny, sze- rzenie się przemocy, konflikty rasowe i religijne. Jednakże w obecnej sytua- cji słowo konflikt staje się, zdaniem Jedy naka, przestarzałe i trzeba je zastę- pić kategorią konsensusu. Skoro mówi się o konsensusie, to jego przeciwwagą stanowi *dis-sens*, czyli niezgoda, róż- nica w podejściu do danego problemu, zagadnienia, kwestii.

Kilka swoich tekstów poświęcił Jedynek kategorii „prawa naturalnego”. W ramach współpracy społecznej jedni rządzą, a drudzy są im podporzą- dkowani. Jedni wydają rozkazy, a inni je wykonują. Stopniowo w ramach jakiego „społecznego skoncentrowania rozkazywania” to rozkazywanie, nakazywanie staje się prawem. Ludzie w róż- ny sposób traktowali prawo. Im bardziej są zespoleni róż- nymi więzami ze swoim państwem, tym bar- dziej jego instytucje wydają się „naturalne”.

Jedy naka interesuje także pojęcie narodu. W artykule *Refleksje historyka myśli społecznej w sprawie problematyki narodu, czyli Est modus in rebus (By w narodzie*. Lublin 1998) pisze on, że naród to nie to samo co państwo czy wspólny język. Naród to przede wszystkim wspólnota duchowa, złota- na więź między uczuciami, tradycjami i przeżyciami historycznymi. To także więź lub mniejsza wola jedności. W kontekście dyskusji o „narodzie europejskim” stwierdza on, że trzeba pogodzić dwie przeciwstawne kwestie: program bu- dowy wspólnot ponadnarodowych oraz niewątpliwych potrzeb zachowania tożsamości narodowej. W Europie, pisze Jedynek, „(...) obserwujemy jednak coś innego. Rozwijają się narody, rośnie patriotyzm a także nacjonalizm. Wystarczy obserwować choćby emancypację narodów Słowaków, Litwinów, Bośniaków, Słowaków, a także Katalończyków, Walonów. Nie sądzę, aby słabło poczucie narodowe Niemców”.

W tym kontekście pewnym ukonkretnieniem jest jego wypowiedź zaty- tułowana *Na drodze do etyki globalnej (Idea etycznie globalnej*. Siedlce 1999). Jedynek pisze tam o trudnym procesie tworzenia jedności wspólnoty międzynarodowej. We współczesnych koncepcjach edukacji ekologicznej postawa walki, dominacji powinna ustąpić miejsca pojednaniu, dialogowi i postawie opiekuńczej. Być może właśnie to z nowymi koncepcjami odpo- wiedzialności.

Słowniki. Od lat Stanisław Jedynek zajmuje się opracowywaniem słow- ników z dziedziny filozofii. Pierwszą tego typu publikacją była *Etyka w Pol- sce. Słownik pisarzy* wydana przez Ossolineum w 1986 roku. W tym słowni- ku zawarte są hasła dotyczące poglądów aksjologicznych i etycznych wielu myślicieli od średniowiecza do współczesności. Z kolei w 1990 roku przy-

gotował on wraz ze swoimi współpracownikami pierwszą wersję *Słownika etycznego*. Było to pierwsze tego typu przedsięwzięcie wydawnicze w Polsce. Inicjatywę kontynuował w dalszych latach przygotowując *Mały słownik etyczny*, który ukazał się w dwukrotnym nakładzie w 1994 i 1999 roku. Oprócz tego był współtwórcą *Małej encyklopedii filozofii* (Bydgoszcz 1996). W tej zwięzłej encyklopedii na uwagę zasługują opracowane przez Jedyńską hasła narodowe, na przykład: o filozofii czeskiej, słowackiej, serbskiej, ukraińskiej, duńskiej, fińskiej, meksykańskiej, szwedzkiej, hiszpańskiej, portugalskiej itd.

Podręczniki, skrypty, antologie. Pierwszy skrypt przygotowany pod redakcją Jedyńską, to przewodnik po historii filozofii i myśli społecznej w Polsce (Warszawa 1985). Kolejna praca, *Filozofia moralności* (Warszawa 1987) zawiera teksty wykładów wygłaszanych dla studentów Wydziału Humanistycznego UMCS w latach 80. Są tu omówione wybrane zagadnienia socjologii moralności, takie jak: źródła moralności, zmienność i rozwój moralności, zagadnienia postępu moralnego. Poza tym Jedyńska pisze tam o wolności i odpowiedzialności, historii dobra w moralności, sprawiedliwość itp.

Z wykładów propedeutyki filozofii w Politechnice Radomskiej powstał skrypt pt. *Filozofia* (trzy wydania, ostatnie w 1999). Zawiera on rozważania o podstawowych zagadnieniach ontologii, teorii poznania, logiki oraz etyki. W sposobie ujęcia zagadnień autor nawiązuje do analogicznych prac K. Ajdukiewicza, T. Czełkowskiego oraz N. Łubnickiego.

Dla wydawnictwa Ossolineum Stanisław Jedyńska przygotował także obszerną antologię tekstów filozoficznych z dziedziny etyki i estetyki (*Wartości*. Wrocław 1991). Zamieścił tam wiele nowych przekładów tekstów myślicieli różnych okresów, między innymi: Arendt, Beardsleya, Masaryka, Nowell-Smitha, Ginsberga.

Varia. W dorobku Stanisława Jedyńską znalazło się również wiele prac o innej tematyce. Można tu wspomnieć o zbiorze esejów pt. *Niewygodne tematy* (Lublin 1993). Dotyczy on relacji między Rosją, Rusią, Polską a Zachodem Europy w oparciu o poglądy A. Wielopolskiego, S. Szczepanowskiego, E. Konecznego. Są tam także refleksje na temat zderzenia cywilizacyjnych Wschodu i Zachodu. Należy tu także wymienić książki o S. Leszczyńskim (Lublin 1987) i S. Szczepanowskim ze Lwowa (Lublin 1988). Oprócz tego warto wspomnieć o książce *Bańki Dalekiego Wschodu* (Lublin 1991). Zawiera ona przekład i redakcję baśni moralistycznych ludów Wschodu. Poza tym trzeba tu także wskazać na obszerny cykl wykładów o historii i kulturze Polski oraz Słowian na łamach kwartalnika „Rota”, adresowanego do Polaków mieszkających poza granicami Polski, głównie na Wschodzie.

V. UCZNIOWIE I KONTYNUATORZY. Profesor Stanisław Jedynek wypromował pi tnastu doktorantów: Anna Drabarek: *Etyka szkoły lwowsko-warszawskiej*, 1986; Ewa Wesołowska: *Myl społeczna i polityczna M. Zdziechowskiego*, 1988; Lech Zdybel: *Myl społeczno-etyczna narodowej demokracji*, 1989; Leszek Gawor: *Filozofia społeczna F. Konecznego*, 1989; Krzysztof Kosior: *Antynomie ludzkiego działania*, 1990; Anna Łukowska *Literatura obozowa a aksjologia*, 1992; Mirosław Murat: *Filozofia historii kultury L. Karsawina*, 1998; Marek Szyma ski: *Filozofia Siankary*, 1999; Barbara Muszy ska: *Filozofia Wł. Kozłowskiego*, 1999; Anna Goliszek: *Filozofia społeczna B. Limanowskiego*, 2001; Monika Mazur: *Estetyka M. Sobeskiego*, 2001; Andrzej Korsak: *Filozofia społeczna K. Poppera*, 2001; Mariola Kuszyk-Bytniewska: *Filozofia kultury F. Znanieckiego*, 2001; Ewa Wójcicka-Romaniuk: *Od paternalizmu do praw pacjenta*, 2001; Marian Aleksandrowicz: *Filozofia narodu S. Polakowicza*, 2001.

VI. KOMENTARZ. Dzieło profesora Stanisława Jedyneka obejmuje swoim zakresem bardzo rozległy obszar zagadnie filozoficznych. Problematyka etyczna oraz historia filozofii s podstawowymi przedmiotami jego bada . Prace metodologiczne Jedyneka dotycz metaetyki, ale dorobek metodologiczny i metaetyczny jest do skromny. Najciekawszymi z opublikowanych przez niego prac s dwie ksi ki z historii etyki, debiutancka *Etyka staro ytnego Wschodu* oraz *Etyka polska w latach 1863-1918*.

W filozofii profesor Stanisław Jedynek reprezentuje szeroko rozumiany nurt humanizmu poł czony z tradycj metodologiczn pozytywizmu (od D. Hume'a do szkoły analitycznej). Stara si w swoich rozwa aniach ujmo wa zagadnienia filozoficzne w mo liwie szerokiej perspektywie historycznej i społecznej. Troszczy si o to, by w teoriach i rozprawach filozoficznych nie zgubi człowieka, nie zapomnie o jego wolno ci i godno ci.

W etyce profesor Stanisław Jedynek jest przeciwnikiem uniwersalnych i idealnych systemów warto ci. Skłania si tym samym ku sytuacjonizmowi etycznemu, gdy uwa a, e człowiek winien kierowa si w swoim działaniu racjami wynikaj cymi z rozpoznania konkretnej sytuacji yciowej. Relacje jednostki z otoczeniem, a wi c z przyrod , kultur i społecze stwem maj wpływ na nasze decyzje i jednocze nie podsuwaj ró ne mo liwo ci wyboru. Mo na wi c s dzi , e skoro Jedynek kwestionuje potrzeb formułowania ogólnych reguł, to bardziej mu odpowiada minimalizm ni maksymalizm etyczny,

Dopełnieniem dorobku naukowego Stanisława Jedyneka s jego historyczne analizy dotycz ce filozofii i my li społecznej Słowian. Tendencje słowianofilskie i dbało o recepcj my li filozoficznej Słowian na Zachodzie widoczne s zarówno w ju opublikowanych pracach na ten temat, jak równie w projekcie *Słownika filozofów Europy rodkowej i Wschodniej*.

Profesor Stanisław Jedynek nie stroni tak e od popularyzowania wiedzy filozoficznej i etycznej, dlatego te du o publikuje na łamach popularnych czasopism.

Stanisław Jedynek jest przeciwnikiem utopizmu. Praktyczny realizm, który widoczny jest w jego rozważaniach filozoficznych, ostro no w formułowaniu syntez i s dów ogólnych czyni z niego wprawdzie filozofa bez systemu, ale filozofa czułego na dobro wspólne i chc cego doprowadzi do dialogu międzykulturowego.